

УДК 378.159

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-3-43>**Наталія ТРОБІУК,***orcid.org/0000-0003-1491-2716**старший викладач кафедри психології та педагогіки
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) nataliya_trobyuk@ukr.net***Дмитро ТРОБІУК,***orcid.org/0000-0003-4814-5981**заступник начальника штабу
Військової частини Національної гвардії України
(Ужгород, Україна) dtiment@icloud.com*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті обґрунтовано актуальність формування толерантності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у вищих військових навчальних закладах, оскільки однією з основних її цілей є вдосконалення діяльності військових фахівців. Наголошено, що толерантність стає тією властивістю особистості, що дасть змогу комфортно й ефективно взаємодіяти з іншими, створювати атмосферу доброзичливості та довіри, розуміти індивідуальні особливості особистості та знаходити індивідуальний підхід до кожного. Зроблено спробу побудувати структурно-функціональну модель, що являє собою схематичне відображення взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на підвищення рівня сформованості толерантності майбутніх офіцерів НГУ. Запропонована модель демонструє наше бачення процесу формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ у комплексі взаємозв'язаних, взаємозалежних і взаємозумовлених чинників. Модель формування толерантності майбутнього офіцера НГУ у ВВНЗ включає такі компоненти, як когнітивний, емоційно-вольовий і діяльнісний. Вищеназвані компоненти толерантності майбутніх офіцерів НГУ тісно взаємопов'язані між собою й становлять комплекс когнітивних, емоційних та поведінкових характеристик фахівця, який охоплює оцінювання можливостей і набуття відповідних рис толерантного офіцера НГУ. Запропонована модель формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ реалізується на підставі зазначених педагогічних умов, що сприяють формуванню відповідних компонентів структури толерантності майбутніх офіцерів НГУ. Підкреслено, що умовою реалізації моделі є відповідність середовищу, яким у дослідженні виступає освітній процес у ВВНЗ. Наголошується, що розвиток системи військової освіти щодо гарантування якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ тісно пов'язаний з рівнем професійної компетентності НПП, їх здібностями та спроможностями забезпечувати якісне формування необхідних компетентностей у здобувачів вищої військової освіти. У процесі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ пропонується використовувати дидактичні, технічні та інформаційні засоби.

Ключові слова: модель, моделювання в педагогіці, толерантність, формування толерантності, освітній процес, вищий військовий навчальний заклад.

Natalia TROBIUK,*orcid.org/0000-0003-1491-2716**Senior Lecturer at the Department of Psychology and Pedagogy
National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) nataliya_trobyuk@ukr.net***Dmytro TROBIUK,***orcid.org/0000-0003-4814-5981**Deputy Chief of Staff
Military Unit of National Guard of Ukraine
(Uzhhorod, Ukraine) dtiment@icloud.com*

THE MODEL OF FORMING THE TOLERANCE OF FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article substantiates the relevance of forming the tolerance of future officers of the National Guard of Ukraine in higher military educational institutions, since one of its main goals is to improve the activities of military specialists. It is emphasized that tolerance becomes the property of the individual, which will allow comfortable and effective interaction with others, create an atmosphere of goodwill and trust, understand the individual characteristics and find an individual approach to each. An attempt was made to build a structural and functional model, which is a schematic representation of the interaction of the subjects of the educational process, aimed at increasing the level of tolerance of future NGU officers. The proposed model demonstrates our vision of the process of forming the tolerance of future NGU officers in the Higher Educational Institution in a complex of interrelated, interdependent and mutually agreed factors. The model of forming the tolerance of the future NGU officer in higher military educational institution includes such components as cognitive, emotional-volitional and active. The above-mentioned components of tolerance of future NGU officers are closely interrelated and constitute a complex of cognitive, emotional and behavioral characteristics of a specialist, which covers the assessment of opportunities and the acquisition of appropriate features of a tolerant NGU officer. The proposed model of forming the tolerance of future NGU officers in higher military educational institution is implemented on the basis of these pedagogical conditions that contribute to the formation of appropriate components of the tolerance structure of future NGU officers. It is emphasized that the condition for the implementation of the model is compliance with the environment, which in the study is the educational process in higher military educational institutions. It is noted that the development of the military education system in order to guarantee the quality of training of military specialists in Higher Education Institution is closely connected with the level of professional competence of the pedagogical staff, their abilities to ensure the qualitative formation of the necessary competencies in applicants for higher military education. In the process of forming the tolerance of future NGU officers in higher military educational institutions, it is proposed to use didactic, technical and informational means.

Key words: model, modeling in pedagogy, tolerance, formation of tolerance, educational process, higher military educational institution.

Постановка проблеми. Потужним механізмом модернізації та вдосконалення якості сучасної освіти на вимогу нових технологічних змін суспільства стає моделювання. Побудова та дослідження моделі допомагає у виокремленні наявних процесів, властивостей, закономірностей явища, що визначається, використовується для потреб пізнання, спостереження, аналізу та синтезу. Модель (фр. *modèle*, від лат. *modulus* – «міра, аналог, зразок») – це система, дослідження якої слугує засобом отримання інформації про іншу систему, що є спрощеним уявленням реальної події, та процесів, явищ (Тимошко, 2014: 570).

Дослідження педагогічних явищ (об'єктів і процесів) відбувається не безпосередньо, а через моделювання і в процесі моделювання, що дає змогу виокремлювати із сукупності характеристик педагогічного явища поодинокі характеристики і досліджувати їх із застосуванням відомих чи спеціально розроблених методик (Лодатко, 2010).

Для ефективного впровадження процесу формування толерантності майбутніх офіцерів Національної гвардії України (НГУ) у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) виникає потреба у створенні його моделі, що допоможе продуктивно втілювати його в освітнє середовище нацгвардійців та дозволить створити об'єктивну схему реальних шляхів, структурних компонентів, їх взаємозв'язків та пояснить загальну структуру системи.

Аналіз досліджень доводить, що процесу моделювання у педагогічній науці приділяється значна увага з визначенням його особливості, зокрема: О. Брюховецькою; О. Власенком; Є. Лодатком; О. Марченко; І. Осадчим. Зокрема О. Власенко зауважує, що моделювання в педагогіці – це процес створення освітнього середовища, в якому буде забезпечуватися інтеграція особистісно-орієнтованого та професійно-орієнтованого підходів, що спирається, в першу чергу, на двосторонню взаємодію учасників навчально-виховного процесу (Власенко, 2014). При цьому, Є. Лодатко наголошує, що моделювання у педагогіці, – порівняно з багатьма іншими галузями людського знання, має особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчастості педагогічних понять, практичній відсутності прийнятних механізмів виміру розвитку особистості (Лодатко, 2010).

У процесі дослідження ми спиралися на праці, що проводилися в напрямі формування толерантності особистості у професійних сферах, зокрема: В. Аніщенко, Є. Денисенко, Л. Гребенюк, В. Желязков, О. Марченко, К. Тушко, В. Пізінцалі, в яких толерантність виділяється однією з умов професійної підготовки фахівців військової сфери.

Мета статті. Проведене дослідження ставило за мету розробити та теоретично обґрунтувати модель формування толерантності майбутніх

офіцерів Національної гвардії України у вищих військових навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. З огляду на проведений аналіз професійної діяльності НГУ, воно є тим військовим формуванням, що протидіє негативним впливам та сприяє демократичному розвитку суспільства. Діяльність, що покладається на НГУ, має відображатися у співпраці, партнерстві, прийнятті протилежної думки представників різних статей, повазі людської гідності, повазі до прав іншого, здатності до емпатії, визнанні рівності, терпимості до іншої поведінки у межах правового поля держави. Відповідно до зазначеного, особливої ролі набуває толерантність військовослужбовця НГУ, що може виступати сприятливим чинником їх професіоналізації. У контексті нашого дослідження пропонується розглядати толерантність майбутнього офіцера НГУ як: професійну якість особистості, що забезпечує здатність виявляти терпимість до різних поглядів, норм поведінки, звичок особи, групи осіб, з якими майбутній офіцер здійснює комунікацію в процесі навчальної та службово-бойової діяльності, керуючись вимогами нормативно-правових актів та загальнолюдськими цінностями, і характеризується наявністю знань про толерантність, емоційно-вольовим ставленням до її застосування та проявляється у всіх видах діяльності особистості. При цьому, в толерантності офіцера ми вбачаємо негативне ставлення до насильства та агресії, повагу до інших людей, їхньої культури, звичаїв та традицій, толерантного спілкування незалежно від світогляду та негативне ставлення до насильства та агресії.

Вивчивши проведені дослідження з практики моделювання в освітньому середовищі, слід відзначити таку особливість цього процесу, як послідовність, тобто він має відбуватися за певними етапами у певній системі та логічній обґрунтованості. Орієнтуючись за сучасні наукові напрацювання (Брюховецька, 2016; Осадчий, 2016), при створенні моделі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ ми взяли за основу такий алгоритм: 1) побудовання моделі (мета, завдання, методологічні підходи, методичні принципи, засоби, форми і методи, педагогічні умови, результат); 2) випробування розробленої моделі на достовірність; 3) експериментальна перевірка моделі; 4) змістове тлумачення результатів моделювання; 5) удосконалення моделі. При цьому, зосередились на зауваженні О. Марченко, яка переконливо доводить, що модель певного педагогічного явища вважається оптимальною за умови раціонального співвідношення кількості складників і зв'язків між ними (Марченко, 2020).

Метою, що відображена у розробленій нами моделі, є формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ. Визначена мета обумовлює певні завдання, а саме:

- актуалізувати в курсантів потребу у формуванні толерантності офіцера та сприяти усвідомленню ними необхідності оволодіння нею для ефективного адаптування у новому освітньому середовищі та підвищення ефективності службово-бойової діяльності;
- ознайомити майбутніх офіцерів НГУ із сутністю, змістом та структурою толерантності офіцера, допомогти усвідомити свій рівень сформованості толерантності та сенс толерантної взаємодії і готовність до неї;
- розробити методичне забезпечення формування толерантності майбутніх офіцерів;
- спроектувати освітній процес ВВНЗ як поетапну роботу, спрямовану на поступове розв'язання проблеми формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ;
- підготувати науково-педагогічних працівників та офіцерів структурних підрозділів до ефективного впровадження моделі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ.

Процес формування толерантності майбутнього офіцера НГУ у ВВНЗ є складним і довготривалим та має бути систематичним, цілеспрямованим, взаємопов'язаним, системним, усебічним та індивідуальним.

Варто зауважити, що в педагогічній науці під формуванням розуміють процес становлення людини як соціальної істоти під впливом різноманітних цілеспрямованих чинників. Формування передбачає певний рівень становлення людської особистості (Брюховецька, 2020).

Таким чином, поняття «формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ» розглядаємо як цілеспрямований процес оволодіння системою спеціальних знань, умінь, навичок та якостей, що забезпечать здатність майбутнього офіцера якісно виконувати службово-бойову діяльність на засадах толерантності. Крім того, слід зазначити, що розвиток толерантності офіцера полягає у переході від зовнішнього управління формуванням толерантності як особистісної якості до самоуправління, а від цього – до формування вказаної якості у підлеглих.

На всіх етапах формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ варто дотримуватися низки методологічних підходів і принципів, які визначають основні вимоги змісту, форм, методів формування толерантності та допомагатимуть організаторам та учасникам процесу доцільно

спрямувати свою діяльність, творчо підходити до самого процесу та підвищувати його ефективність. Процес формування толерантності – це сукупність ідей, принципів, що становлять основу стратегії вивчення і практичної реалізації процесу формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ в ВВНЗ. Тому, розробляючи модель формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ, слід урахувувати такі методологічні підходи, як: системний підхід (суттєве поглиблення і розширення осмислення сутності, структури, функцій толерантності майбутнього офіцера, закономірностей її прояву); особистісно-орієнтований підхід (орієнтування на мотивацію до формування особистісної толерантності); діяльнісний підхід (орієнтування на розвиток толерантності відповідно до професійних дій та стандартів вищої освіти); аксіологічний підхід (формування толерантності як особистісної цінності); компетентнісний підхід (прояв толерантності не тільки в професійній діяльності, а й у інших видах діяльності); особистісно-орієнтований підхід (прояв толерантності особистості не лише у поведінці, а й її переконаннях, ставленні, мотивації); гендерний підхід (орієнтування на різні форм самовираження та проявів людської індивідуальності); синергетичний підхід (глибоке пізнання складних структурних систем поняття) і принципи: гуманізації та демократизації освітнього процесу; систематичності, послідовності та наступності; індивідуального підходу; екології взаємовідносин; усвідомленості; поєднання свободи і необхідності; єдності педагогічних вимог. Урахування комплексу наведених принципів забезпечить успішне виконання завдань з формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ і сприятиме ефективному добору й застосуванню методів, засобів та форм зазначеного процесу. Єдність принципів формування толерантності потребує від організаторів освітнього процесу вміння використовувати їх у взаємозв'язку з огляду на конкретні можливості та умови. Потрібно відмітити, що у формуванні толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ використовувалися певні педагогічні технології: педагогіка співробітництва, розвитку критичного мислення, проблемного навчання, ігрові технології, колективного та індивідуального навчання.

Зважаючи на матеріали проведеного дослідження, ми дійшли висновку щодо необхідності створення моделі, яка водночас відображає етапи формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ у певній послідовності та компоненти і умови, без яких цей процес унеможливується. Серед компонентів формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ нами було

визначено: когнітивний, емоційно-вольовий та діяльнісний. Ці компоненти, природно поєднані з критеріями формування толерантності та комплексом виділених педагогічних умов: організація толерантного освітнього середовища; підготовка НПП та офіцерів структурних підрозділів до формування толерантності; підготовка якісного навчально-методичного забезпечення з акцентом на розвиток толерантності (Тробюк, 2021). Потрібно відмітити, що запропонована модель формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ реалізується на підставі зазначених педагогічних умов. Кожна із запропонованих педагогічних умов сприяє формуванню відповідних компонентів структури толерантності майбутніх офіцерів НГУ, що відображаються наступними показниками:

– когнітивний – містить знання, необхідні для здійснення толерантного ставлення до інших: про сенс толерантної взаємодії; про толерантність, її види, права людини, нормативні акти, пов'язані з толерантністю, межі толерантності; про різноманітність способів вирішення проблем та особливості сприйняття реальності різними особами;

– емоційно-вольовий – мотивація і налаштованість на толерантне спілкування і взаємодію; емоційна незалежність і при цьому здатність ідентифікувати себе з іншою людиною, здатність уявляти себе на місці цієї людини і надавати на цій основі допомогу; відповідальність за свої дії; прийняття рішень без довгих сумнівів і боязні невдачі, стресостійкість;

– діяльнісний – здатність проєктувати та здійснювати свою взаємодію як толерантну щодо різних осіб (колеги, НПП, офіцерів структурних підрозділів, сторонніх); володіння комплексом толерантних комунікативних умінь; здатність пристосовуватися до інших людей та знаходити з ними спільну мову в різних обставинах без упередженості, не зважаючи на стереотипи; здатність розв'язувати службові та життєві проблеми на толерантних засадах.

Ураховуючи особливості військової служби, етапи формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ необхідно впроваджувати відповідно до логіки організації та особливостей освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі. На кожному з них ставиться конкретна мета, вирішується конкретне завдання, проте основною метою моделі є реалізація педагогічних умов, що забезпечує високий рівень сформованості толерантності серед майбутніх офіцерів НГУ.

Утім, процес формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ має індивідуальний характер і може реалізуватися переважно через

суб'єкт-суб'єкту взаємодію. Тому особливу роль у цьому процесі відводимо організаторам процесу формування толерантності, а саме науково-педагогічним працівникам та офіцерам структурних підрозділів, які мають виступати не тільки у ролі ментора, а й фасилітатора та створювати оптимальні умови для прогресу у цьому процесі. Для того, щоб формувати толерантність, викладач сам повинен володіти цією якістю. Як слушно зазначає А. Молчанова: «Важливе джерело формування толерантності - педагогічне спілкування викладача зі студентом, коли перший постає в якості зразка, еталона прояви цієї якості в найрізноманітніших ситуаціях: під час аудиторного і позааудиторного неформального спілкування; в період керівництва дипломними, курсовими, реферативними роботами студентів, в ході виробничої практики, а також диспутів, творчих зустрічей і наукових конференцій» (Молчанова, 2013).

Модель формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ являє собою схематичне відображення взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на підвищення рівня сформованості толерантності майбутніх офіцерів НГУ. Запропонована модель демонструє наше бачення процесу формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ у комплексі взаємозв'язаних, взаємозалежних і взаємозумовлених чинників (модель наведена на рис. 1).

Структурно-функціональна модель формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ складається із трьох блоків, а саме методологічно-цільового, змістово-операційного та оцінно-результативного і об'єднує: мету діяльності – формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ; підходи до організації освітнього процесу (компетентнісний, системний, діяльнісний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, екзистенційно-гуманістичний, синергетичний, гендерний, андрагогічний) формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ та принципи; діагностику формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ, що здійснюється відповідно до критеріїв, показників та рівнів; педагогічні умови формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ; сукупність методів і засобів впливу на майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ відповідно до певних етапів; прогнозований результат – підвищення рівнів сформованості толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ.

Умовою реалізації моделі є відповідність тому середовищу, яким у дослідженні виступає освітній процес у ВВНЗ. Розвиток системи військової освіти щодо гарантування якості підготовки вій-

ськових фахівців у ВВНЗ тісно пов'язаний з рівнем професійної компетентності НПП, їх здібностями та спроможностями забезпечувати якісне формування необхідних компетентностей у здобувачів вищої військової освіти (Васильєв, 2020).

Для ефективного формування толерантної особистості військовослужбовця у системі закладів вищої освіти важливим є вибір методів, засобів чи технологій навчання. Як показали результати останніх психолого-педагогічних досліджень, традиційні способи і методи передачі знань та інформації не відповідають вимогам постіндустріального суспільства і потребують іншої, більш гнучкої технології, яка спрямована, насамперед, на активне залучення слухача (споживача інформації) до навчального процесу. На зміну традиційній лекції приходять інтерактивні методи навчання – творчі, дослідницькі, ігрові (2017). Найбільший ресурс мають інтерактивні методи навчання, такі, як рольова гра, дискусія, метод проєктів, акваріум, мозковий штурм, синанон-метод та інші, які дають змогу не тільки розвивати творчий потенціал, а й виховувати толерантну особистість із розвиненими якостями: відповідальністю, незалежністю, адекватністю самооцінки, готовністю до ризику, творчістю.

У процесі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ пропонується використовувати дидактичні, технічні та інформаційні засоби. Дидактичні засоби навчання є важливим джерелом знань, умінь та навичок, у процесі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ вони сприятимуть удосконалюванню всіх компонентів толерантності, розвиватимуть пізнавальні здібності, полегшать закріплення опрацьованого матеріалу, оскільки мають інформаційну, мотиваційну, управлінську та оптимізуючу можливості. Одним із найпоширеніших засобів в освітньому процесі вважається слово, оскільки виконує інформаційну, виховну, розвивальну функції. Водночас цей засіб найбільше залежить від особистості того, хто ним користується. Тому дуже важливо у процесі формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ проявляти толерантність мовлення, адже разом із словами передаються емоції, що демонструються жестами, мімікою, інтонацією, тобто відбувається, так зване, «емоційне зараження». Особливої ваги у цьому контексті набуває думка Е. Боевої та В. Урсул, які звертають увагу на те, що нині дуже високий рівень агресивності у мовній поведінці людей. Активізувався жанр мовної інвективи, що використовує різноманітні образні засоби негативної оцінки поведінки й особистості адресата, – від експресивних слів і оборотів, що пере-

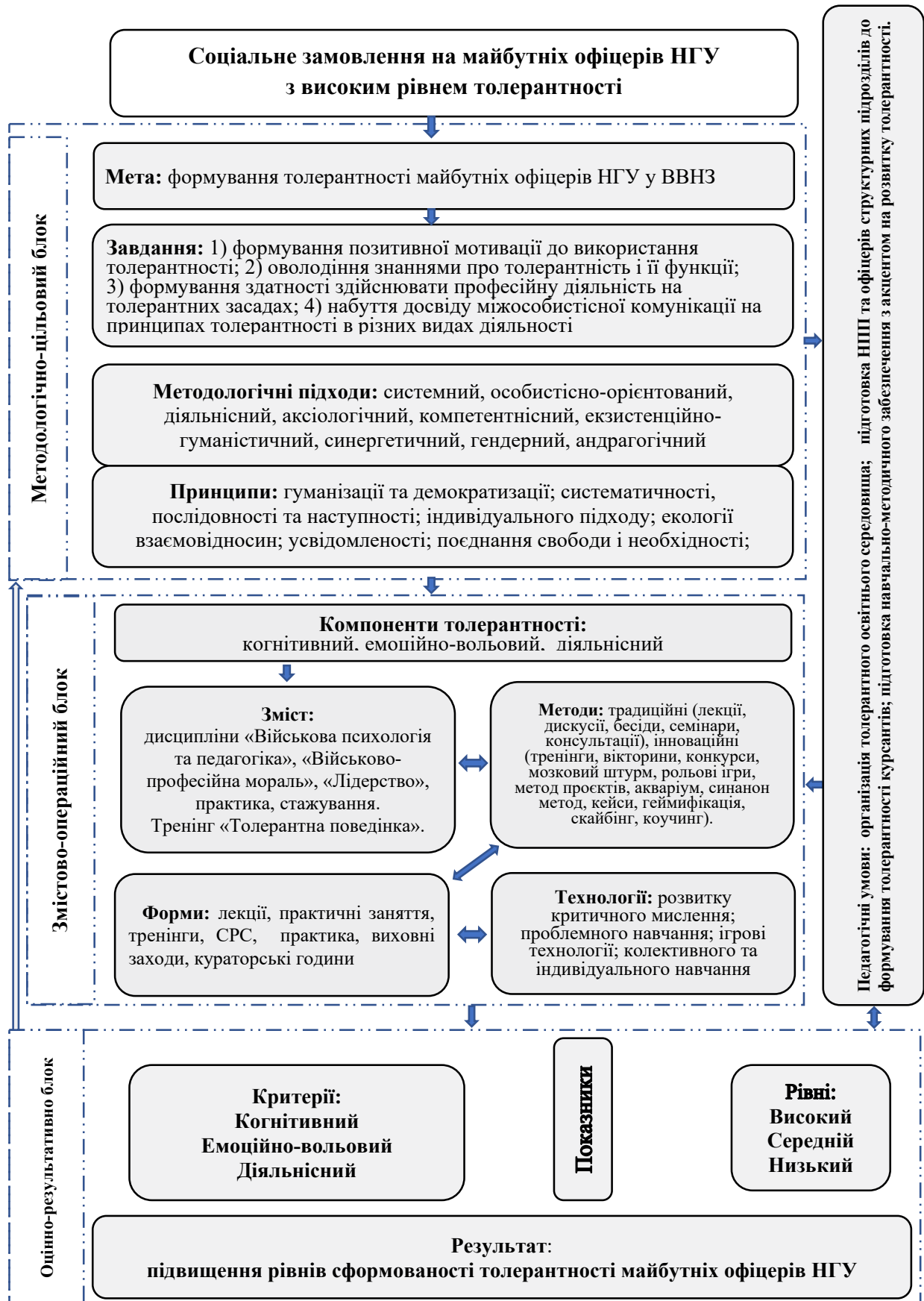

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування толерантності майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ

бувають у межах літературного слововживання, до грубо просторічної лексики. Усі ці особливості сучасного спонтанного усного мовлення, як рідною, так і іноземною мовами, які відбиваються у мовленнєвій дійсності, є наслідком негативних процесів і тісно пов'язані із загальними деструктивними явищами в сфері культури й моральності (Боева, Урсул, 2017). Таким чином, толерантність стає тією властивістю особистості, що дасть змогу комфортно й ефективно взаємодіяти з іншими, створювати атмосферу доброзичливості та довіри, розуміти індивідуальні особливості особистості та знаходити індивідуальний підхід до кожного.

Висновки. Розроблена структурно-функціональна модель формування толерантності май-

бутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ включає такі компоненти, як когнітивний, емоційно-вольовий, діяльнісний та відображає зміст методологічно-цільового, змістово-операційного і оцінно-результативного блоків, що дає можливість сформувати професійно важливі якості у майбутніх офіцерів, зокрема толерантність на достатньому рівні. Модель можна використовувати в освітньому процесі у вигляді рекомендацій із визначення толерантності майбутнього офіцера у системі професійних відносин. Подальші дослідження передбачають змістовне наповнення програми формування толерантності у майбутніх офіцерів НГУ в професійному середовищі та визначення її ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко В. О. Теоретичні і методичні засади ступеневої професійної підготовки офіцерів державної кримінально-виконавчої служби України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2020. 515 с.
2. Боева Е. В., Урсул В. С. Вербальна агресія та засоби її вираження в сучасному соціумі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2011. № 13. С. 46–54.
3. Бухальська С. Є., Голобош Г. В. Формування толерантності студентів у виховному просторі медичних закладів вищої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 4 (100). С. 134–137
4. Брюховецька О. В. Модель формування професійної толерантності майбутніх керівників у процесі професійної підготовки (здобуття вищої освіти). *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки*. 2016. Вип. 2. С. 29–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2016_2_6.
5. Васильєв О. Професіоналізм викладачів ВВНЗ як складова внутрішньої системи гарантування якості вищої військової освіти. *Збірник наукових праць. Військова освіта*. Київ, 2020. № 1 (41). С. 46–60.
6. Власенко О. М. Специфіка викладання спецкурсу «Методика педагогічного експерименту». *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання* : монографія / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 380–396.
7. Гребенюк Л. В. Формування готовності майбутніх офіцерів Збройних Сил України до професійної взаємодії у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2019. 264 с.
8. Денисенко Є. В. Формування адміністративно-управлінської культури майбутніх офіцерів Національної гвардії України у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2018. 244 с.
9. Желязков В. Я. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах до професійної комунікативної взаємодії : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2020. 545 с.
10. Інтерактивні методи викладання. Практичні поради для суддів-викладачів. Київ : ФОП Демчинський О. В., 2017. 64 с
11. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку* : е-журнал. 2010. Вип. № 1. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/ (дата звернення 03.11.2023)
12. Марченко О. Г. Теоретичні і методичні засади формування освітнього середовища у вищих військових навчальних закладах авіаційного профілю : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2020. 553 с.
13. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
14. Осадчий І. Г. Педагогічне моделювання: що важливо знати педагогу? *Народна освіта*. 2016. Вип. 1. С. 60–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_10.
15. Пізінцалі В. В. Розвиток психологічної культури у майбутніх офіцерів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Хмельницький, 2019. 282 с.
16. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика : монографія. Київ, 2014. 710 с. с. 570
17. Тробюк Н. Ю. Педагогічні умови формування толерантності у майбутніх офіцерів Національної гвардії України у вищих військових навчальних закладах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2021. № 80. Т. 2. С. 145–150.
18. Тушко К. Ю. Система підготовки майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України до професійної взаємодії: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2020. 543 с.

REFERENCES

1. Anishchenko V. O. (2020). Teoretychni i metodychni zasady stupenevoi profesiinoi pidhotovky ofitseriv derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy [Theoretical and methodical principles of graduate professional training of officers of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine]: dysertatsiia doktora pedahohichnykh nauk. Khmelnytskyi, 515 s. [in Ukrainian].
2. Boieva E. V., Ursul V. S. (2011). Verbalna ahresiia ta zasoby yii vyrazhennia v suchasnomu sotsiumi [Verbal aggression and means of its expression in modern society]. Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu im. K. D. Ushynskoho. Lnhvistychni nauky. № 13. S. 46–54. [in Ukrainian].
3. Bukhalska S. Ye., Holobosh H. V. (2019). Formuvannia tolerantnosti studentiv u vykhovnomu prostori medychnykh zakladiv vyshchoi osvity [Formation of student tolerance in the educational space of medical institutions of higher education]. Nova pedahohichna dumka. № 4 (100). S. 134–137. [in Ukrainian].
4. Briukhovetska O. V. (2016). Model formuvannia profesiinoi tolerantnosti maibutnikh kerivnykiv u protsesi profesiinoi pidhotovky (zdobuttia vyshchoi osvity) [The model of formation of professional tolerance of future managers in the process of professional training (acquiring higher education)]. Visnyk pisljadiplomnoi osvity. Seriia: Sotsialni ta povedinkovi nauky. Vyp. 2. S. 29–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2016_2_6. [in Ukrainian].
5. Vasyliiev O. (2020). Profesionalizm vykladachiv VVNIZ yak skladova vnutrishnoi systemy harantuvannia yakosti vyshchoi viiskovoi osvity [Professionalism of teachers of VVNIZ as a component of the internal system of guaranteeing the quality of higher military education]. Zbirnyk naukovykh prats. Viiskova osvita. Kyiv, 2020. № 1 (41). S. 46–60. [in Ukrainian].
6. Vlasenko O. M. (2014). Spetsyfika vykladannia spetskursu «Metodyka pedahohichnogo eksperymentu» [The specifics of teaching the special course «Methodology of pedagogical experiment»]. Profesiina pedahohichna osvita: stanovlennia i rozvytok pedahohichnogo znannia : monohrafiia / za red. prof. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, S. 380–396. [in Ukrainian].
7. Hrebenuk L. V. (2019). Formuvannia hotovnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy do profesiinoi vzaiemodii u mizhnarodnykh operatsiiah z pidtrymannia myru i bezpeky [Formation of the readiness of future officers of the Armed Forces of Ukraine for professional cooperation in international operations to maintain peace and security]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 264 s. [in Ukrainian].
8. Denysenko Ye. V. (2018). Formuvannia administratyvno-upravlinskoj kultury maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of administrative and managerial culture of future officers of the National Guard of Ukraine in the process of professional training]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Poltava, 244 s. [in Ukrainian].
9. Zheliazkov V. Ya. (2020). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnikh sudnovodiiv u vyshchykh morskyykh navchalnykh zakladakh do profesiinoi komunikativnoi vzaiemodii [Theoretical and methodical principles of training future shipmasters in higher maritime educational institutions for professional communicative interaction]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytskyi, 545 s. [in Ukrainian].
10. Interaktyvni melody vykladannia. Praktychni porady dlia suddiv-vykladachiv [Interactive teaching methods. Practical advice for judges-teachers]. Kyiv : FOP Demchynskyi O. V., 2017. 64 s. [in Ukrainian].
11. Lodatko Ye. O. (2010). Modeliuvannia v pedahohitsi: tochky vidliku [Modeling in pedagogy: reference points]. Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku: e-zhurnal. Vyp. № 1. URL:http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/ (data zvernennia:03.11.2023). [in Ukrainian].
12. Marchenko O. H. (2020). Teortychni i metodychni zasady formuvannia osvitnoho seredovyscha u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh aviatsiinoho profilu [Theoretical and methodological principles of formation of the educational environment in higher military educational institutions of the aviation profile]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Kharkiv, 553 s. [in Ukrainian].
13. Molchanova A.O. (2013). Tolerantnist yak tsinnisna osnova profesiinoi diialnosti pedahoha [Tolerance as a valuable basis of a teacher's professional activity]: posibnyk. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy, 188 s. [in Ukrainian].
14. Osadchyi I. H. (2016). Pedahohichne modeliuvannia: shcho vazhlyvo znaty pedahohu? [Pedagogical modeling: what is important for a teacher to know?]. Narodna osvita. Vyp.1. S.60–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_10. [in Ukrainian].
15. Pizintsali V. V. (2019). Rozvytok psykholohichnoi kultury u maibutnikh ofitseriv [Development of psychological culture in future officers]: dys. ... kand. psykhol. nauk: 19.00.07. Khmelnytskyi, 282 s. [in Ukrainian].
16. Tymoshko H. M. (2014). Orhanizatsiina kultura kerivnyka zahalnoosvitnoho navchalnogo zakladu: teoriia ta praktyka [Organizational culture of the head of a comprehensive educational institution: theory and practice]: monohrafiia. Kyiv, 710 s. [in Ukrainian].
17. Trobiuk N. Yu. (2021). Pedahohichni umovy formuvannia tolerantnosti u maibutnikh ofitseriv Natsionalnoi hvardii Ukrainy u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh [Pedagogical conditions for the formation of tolerance among future officers of the National Guard of Ukraine in higher military educational institutions]. Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedahohichnogo universytetu im. M. P. Drahomanova. Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Kyiv, № 80. T. 2. S. 145–150. [in Ukrainian].
18. Tushko K. Yu. (2020). Systema pidhotovky maibutnikh ofitseriv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy do profesiinoi vzaiemodii [The system of training future officers of the State Border Service of Ukraine for professional interaction]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytskyi, 543 s. [in Ukrainian].